

Bergama Asklepionu ve İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitimindeki Yeri

Bergama Asklepion and Its Place in Education of İzmir Kâtip Çelebi University Faculty of Medicine

Mustafa TÖZÜN

Prof. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

ÖZET:

Bu çalışmada, Bergama Asklepionu ve onunla ilgili olarak Galen Tıbbı ve mitolojik bir kahraman olarak Asklepios özetle anlatılacaktır. İzmir Çiğli’de yerleşik olan İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi’nin tıp öğrencileri için ders olarak Bergama Askelepion gezisinin her yıl gerçekleştirildiğinden söz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Bergama Asklepionu, Galen, Aslepios, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

ABSTRACT:

In this study, the Pergamon Asclepion and Galen Medicine and Asklepios as a mythological hero will be briefly explained. It will be mentioned that the Bergama Askelepion trip is held every year as a lesson for the medical students of İzmir Katip Çelebi University, which is located in İzmir, Cigli.

Keywords: Pergamon Aslepion, Galen, Aslepios, İzmir Katip Çelebi University

1. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi ve İnsan ve Toplum Sağlığı:

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (İKÇÜ) 14.07.2010 tarihinde kurulmuş yeni bir tıp fakültesidir. Yerleşim yeri İzmir ilinin Çiğli İlçesinde yer alan Balatçık'tadır. Bununla birlikte üçüncü sınıftan sonra öğrencileri İzmir Yeşilyurt'ta bulunan, afileye olunan İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde eğitim görmektedirler. Tıp Eğitimi Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği yönetim kurulunun 23 Şubat 2019 tarihinde yaptığı değerlendirme sonucunda üniversitenin Türkçe Tıp Eğitimi Programının Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Standartlarını karşıladığı saptandı ve eğitim programı 01 Ocak 2025 tarihine kadar akredite edildi. (İKÇÜ Tıp Fakültesi Tarihçe).

Tıp Eğitiminin akredite edilmesinde tıp fakültesinin birinci, ikinci ve üçüncü dönemlerinde okutulan "İnsan ve Toplum Sağlığı" dersinin uygulamalara dayalı içeriği de etkili olmuştur. Nu ders kapsamında Tıp Eğitimi, Tıp Tarihi ve Etik, Biyoistatistik, Aile Hekimliği ve Halk Sağlığı anabilim dallarına ait dersler bulunmaktadır ve entegre dersin içerisindedir (İKÇÜ Tıp Fakültesi Ders Programları).

İnsan ve Toplum Sağlığı dersinin içerisinde tıp tarihi teorik derslerinin desteklemek amacıyla Dönem 1 öğrencileri 2018 yılından itibaren her yıl Bergama Asklepion'una ziyarette bulunmaktadırlar.

Bunlardan ilki **7 Kasım 2018** tarihinde gerçekleştirilmiş olup Arkeolog-Profesyonel Turist Rehberi Akın AYKURT'un rehberliğiyle ziyaret daha da kuvvetlendirilmiştir. 2019 yılında ikinci ziyaret gerçekleştirilmiş olup pandemi sürecinde 2020-2021 öğretim yılında ziyaretin yapılması ertelenecektir. Ancak önümüzdeki yıllarda sürdürülmesi planlanmıştır. İKÇÜ web sayfasında ilk ziyarete dair basın bülteni şöyle yer almıştır:

"İzmir Kâtip Çelebi Tıp Fakültesi, ders programlarında öğrencilerin aktif rol alacağı etkinliklere yer vermeye devam ediyor. Bu amaçla Tıp Fakültesi 1. Sınıf öğrencileri, öğretim üyeleriyle beraber 7 Kasım 2018 tarihinde Bergama Aslepionu'nu ziyaret ettiler. Doç. Dr. Mustafa TÖZÜN, Öğretim Üyesi Doktor Asya Banu BABAOĞLU ve Öğretim Üyesi Doktor Funda İfakat TENGİZ'in koordine ettiği etkinlik, bir tıp tarihi dersi niteliğindedir. Doç. Dr. Mustafa TÖZÜN'ün ders anlatımı ve Arkeolog-Profesyonel Turist Rehberi Akın AYKURT'un rehberliğiyle Antik Dönemin en önemli merkezlerinden biri olan Bergama Krallığı'nda mitoloji, inanç, felsefe ve bilim ile yoğrulan sağlık anlayışı ve Antik dönem tıbbı, Sağlık tanrısı Asklepius ve adına kurulan sağlık ve tedavi merkezi Asklepion'da uygulanan tedaviler, abaton denilen uyku odalarında hastaların telkin ve rüyada haber almalarıyla tedavinin

şekillenmesi konuları işlendi. M.S. 2. Yüzyılda yaşamış tıbbın büyük isimlerinden Bergamalı Galen ve Galenik Tıp uygulamaları anlatıldı. Zevkli ve öğretici olan bu etkinliğin ders programlarında sürekli yer alması ve benzer etkinliklerle eğitim-öğretimin zenginleştirilmesi öğrencilerin geri bildirimlerinde yer aldı. Etkinliğin düzenlenmesinde İzmir Kâtip Çelebi Tıp Fakültesi Dekanlığına destek veren Öğrenci Konseyi adına Konsey Başkanı Enes HOYLADI'ya ve Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı adına Daire Başkanı Akif SAVAŞ'a teşekkür edildi. Doç. Dr. Mustafa TÖZÜN tarafından, rehberliği nedeniyle Akın AYKURT'a Teşekkür Belgesi sunuldu.”

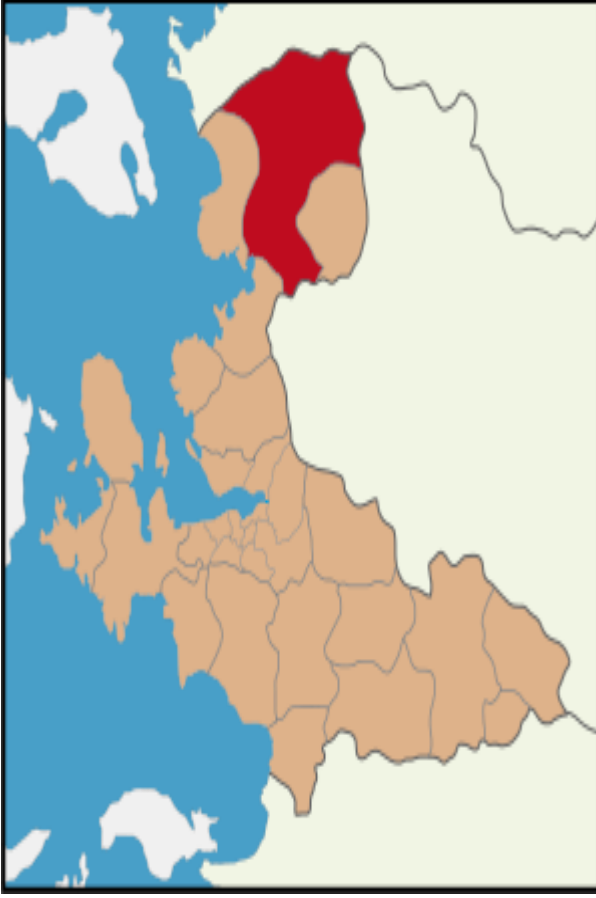
Resim 1. İKÇÜ Tıp Fakültesi Dönem 1 öğrencileri Bergama Asklepion'da (7 Kasım 2018)

Profesyonel Turizm Rehberi ve Doktor Kerem ÖZBAŞ'ı ve Asklepios Bilim Eğitim Derneği Başkanı Ahmet KANDEMİR'i ve 2018'de birincisi düzenlenen “Asklepios Tıp Zirvesi”nde tanıştığım “Bergama Asklepionu (Antik Tıbbın Anıtsal Sağlık Kurumu)” kitabının yazarlarından Prof. Dr. Tamer AKÇA'yı (Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Genel Cerrahı AD) da İKÇÜ Tıp Fakültesinin Bergama Asklepion dersinin tarafımca verilebilmesine katkılarını sunmuş kişiler olarak burada anmayı uygun buldum.

Bundan sonraki bölümlerde Bergama Asklepion'u hakkında ders notu niteliği taşıyan özet bilgiler sunulacaktır.

2. Bergama: Coğrafi Bilgi:

Ege Bölgesi'nin kuzey batısında yer alan İzmir'in yüzölçümü en büyük ilçesi (1573 km²). Konak-Bergama arası 109 km. Kuzeyinde Madra Dağı, Güneyinde Yunt Dağı ile çevrili Bakırçay Havzası'nda kurulmuştur. Bakırçay pek çok çay ile beslenir. Bunlardan ikisi Bergama Çayı (Selinos) ve Kestel Çayı (Keitos)'dır. Bergama Çayı; Kozak yaylasından doğar, Akropol'ün güney eteklerinde Bergama'yı ikiye böler. Kestel Çayı; Akropol'ün kuzey eteklerinden geçerek Bergama Çayı ile birleşir.

Resim 2. İzmir'in Bergama İlçesi

3. Bergama Adının Kökeni:

Yun: Pergamon (Pergamonos), Lat: Pergamum.

Ice-berg; Buz dağı sözcüğündeki berg ile pergamon aynı sözcüktür.

Dağ, kale, üs, sınır yerleşimi, müstahkem mevki anlamına gelir.

4. Bergama Tarihi:

Helenistik Dönem ve Bergama Krallığı:

Makedonyalı Büyük İskender (MÖ 356-323); MÖ 334'de Çanakkale üzerinden Anadolu'ya girer, Bergama Kalesi'ni ele geçirir. Oğlu Herakles ve Herakles'in annesi Barsina'ya Kale'nin idaresini bırakır.

Büyük İskender MÖ 323'de Babil'de ölür.

Kurduğu İmparatorluk komutanları arasında paylaşılır.

Böylece Bergama Trakya Kralı Lysimakhos'un (MÖ 360-281) egemenliğine geçer.

Lysimakhos'un ölümünden sonra önce Philetairos (MÖ 343-263) sonra Lysimakhos'un yeğeni Eumenes I (MÖ 263-241) Bergama'nın yönetimini prens ünvanıyla devralır.

Ondan sonra Kral olan Attalos I'in (MÖ 241-MÖ 197) kral ünvanı almasıyla Bergama, Bergama Krallığı olarak anılır.

Sonra sırasıyla Bergama Krallığı'nın başına;

Eumenes II (MÖ 197-159),

Attalos II (MÖ 160-138)

Attalos III (MÖ 138-133) geçer.

Bergama Krallığı Philetairos'tan Attalos III'e kadar MÖ 283- MÖ 133 arasında 150 yıl varlığını sürdürür.

Bu süreçte Bergama Mysia (Balıkesir) başkentliğini yapar, Galatlarla yaptığı savaşta kazanır, saray-tapınak-tiyatrolar yapar.

Bugün Berlin Müzesi'nde olan (kaçırılan) ZEUS SUNAĞI (Zeus Altarı) Galatlara karşı kazanılan zaferin anısına Attalos I tarafından yaptırılmıştır.

Roma – Bizans Hâkimiyeti:

Eumenes II zamanında Magnesia Savaşı sonrası Galatlarla yapılan anlaşma sonrasında (MÖ 188) Bergama ROMA Hegemonyası altına girer.

Attalos III'ün MÖ 133'de ölümünden sonra Bergama, Roma'nın Asya eyaletinin başkenti olur.

Roma dönemi baskı ve zulüm zamanıdır. Roma Cumhuriyet Dönemi'ne son veren Actium Savaşı (MÖ 31) sonrası Bergama eski günlerine döner.

Roma'nın ikiye ayrılması sonrası (MS 395) Bergama Bizans sınırları içinde kalır.

Bizans döneminde Bergama önemli bir piskoposluk merkezi haline dönüşür.

Tarsuslu Aziz Paulus'un çalışmaları sonrası kurulan YEDİ KİLİSE'den biri BERGAMA olur.

İslam'ın yayılmaya başladı MS 7. yüzyılda bir dönem Arap hakimiyetine girer. Ancak Bizans İmparatoru İsauryalı III. Leon (MS 685-741) zamanında geri alınarak başkenti EFES olan Thrakesion Eyaletine bağlanır.

Türk Hâkimiyeti:

Bergama, 14. yüzyıldan itibaren Menteşoğulları, Karesi ve son olarak Osmanlı hâkimiyetine girer.

1919'da İzmir'in işgali ile işgal edilir. 14 Eylül 1922'de Yunan işgali sona erer ve sonrasında Bergama Türkiye Cumhuriyeti toprakları arasında İzmir iline bağlı bir ilçe olur (Akça & Uzel, 2018).

5. Tanrı'dan Hekime Giden Yol:

Ölümün Girmesinin Yasak Olduğu Yer: Bergama Asklepion

Resim 3. Bergama Asklepion girişi: Propylon (7 Kasım 2018)

Asklepion, adını Antik Yunan'ın sağlık tanrısı olan Asklepios'tan alan şifahane veya hastanelerdir.

Asklepionların ilki olmamakla beraber, MÖ. Dördüncü yüzyılın ortalarında kurulmuş olup dokuz yüzyıl hizmet vermiş olan Bergama'daki Asklepion'un tarihi önemi yadsınamaz.

Bergama Asklepion içinde, Roma döneminde yaptırılan ve İmparator Hadrianus'a ait bir kült salonunun yanı sıra 3500 kişilik bir tiyatro ve kütüphan de mevcuttu.

Şifalı sular olmadan hastane kurulamaz. Bergama Asklepionu da radyoaktif özellikleri bugün için bilinen, şifalı su kaynaklarının bulunduğu Geyikli Dağı'nın yamaçlarındaki bir düzlük arazide kurulmuştur.

Resim 4. YILANLI SÜTUN (Aslı Bergama Müzesi'nde. Resimde görülen ve Asklepion'da bulunan ise replikası) (7 Kasım 2018)

“Asklepion'da bulunan bir kırık sütun üzerinde görülen kassenin etrafında iki yılan motifi, ölmek üzere olan bir hastanın iki yılanın zehrini içtikten sonra iyileştiği ile ilgili mitosunu konu alır ve daha sonra bir çubuğun etrafına dolanan iki yılan figürü tıbbın simgesi haline gelmiştir.”

Asklepion'un kuruluş efsanesine göre,

Bergama'nın nüfuzlu bir kişi olan Arkhias, av esnasında yaralanır. Epidauros Asklepion'a tedavi için götürülür. İyileşince böyle bir asklepionun Bergama'da da kurulmasını diler. Kurulan bu yeni asklepionda daha sonra Satyr ve Galen gibi ünlü hekimler çalışacaktır (Adnan Sarioğlu & Nilgün Ustura; Kemal Kaya).

6. Galenos (MS 129-210):

Antik Çağ'ın Hipokrat'tan sonra en büyük hekimi kabul edilir.

Bergama doğumludur. Babası mimar olan Galen varlıklı bir aileye mensuptur. Bergama Asklepionu'nda ilk tıp eğitimini almıştır. Smyrna'ya (İzmir) gitti ve anatomi eğitimi aldı. Korint ve İskenderiye gibi zamanın önemli şehirlerinde eğitimine devam etti. Bergama'ya dönünce gladyatör okulunda cerrah oldu. Roma'da hekim olarak görev aldığıında (MS 162) İmparator Marcus Aurelius'un hekimi olmuştu. Onun "Eczacılığın Babası" olarak bilinmesini sağlayan eserlerini ve 83 tedavi metodunu geride bıraktı.

Kendisi Hıristiyan teolojisinin etkisi altındaydı ve kadavra üzerinde çalışmanın yasak olduğu bir dönemde, ortaya koyduğu anatomik bilgilerde yanlışlar da mevcuttu. Ancak, Orta Çağ tıbbı onun eserleriyle şekil aldı. Galen'in tıp bilminde aşılması için Rönesans'ın gelmesi ve modern anatominin kurucusu Andreas Vesalius'un çalışmalarını beklemek gerekti.

Resim 5. İKÇÜ Tıp öğrencileri Bergama merkezindeki Galen ve yılanlı sütun heykeli önündeler (7 Kasım 2018)

7. Galen Konusundan Bergama Asklepion'a Geri Dönelim...

Asklepion deyince aklımıza bugünkü anlamıyla bir hastaneden ziyade bir sağlık ve kültür merkezi gelmelidir.

Kendisi bir hastalıklı hastası olan **Aelius Aristides** isimli bir kişinin Bergama'da aldığı tedavileri kitaplaştırmasıyla bugün Bergama Asklepion'u hakkında geniş bilgiye sahip oluyoruz. Onun yazdığı eserin adı **“Hieroi Logoi (Kutsal Öyküler)** idi.

Şifalı sular, spa, çmur banyosu, bitkisel tedaviler, meditatif çalışmalar, aromaterapi, diyetler, masaj uygulamaları, hacemat, güneşlenme tedavileri, bağırsak boşaltılması, perhiz uygulamaları, soğuk havada koşu vb. Asklepion'un tedavileri arasında yer alıyordu.

Bugün, psikiyatri uzmanlık alanını Bergama Asklepion'a çeken en önemli çalışmalar ise telkine ve rüya yorumlarına dayalı tedavilerdi.

“1984 yılından bu yana Her yıl Mayıs Ayında Türkiye Grup Psikoterapileri Derneği tarafından Bergama Asklepion'da kongre düzenlenmektedir.”

Büyüsel tıp ile birleştirilmiş bu çalışmalar özel bir ilgi uyandırıyor ve rahip hekimlerce uygulanıyordu.

Resim 6. Prof. Dr. Mustafa TÖZÜN İKÇÜ Tıp öğrencilerine Bergama Asklepionu'nda ders anlatıyor (7 Kasım 2018)

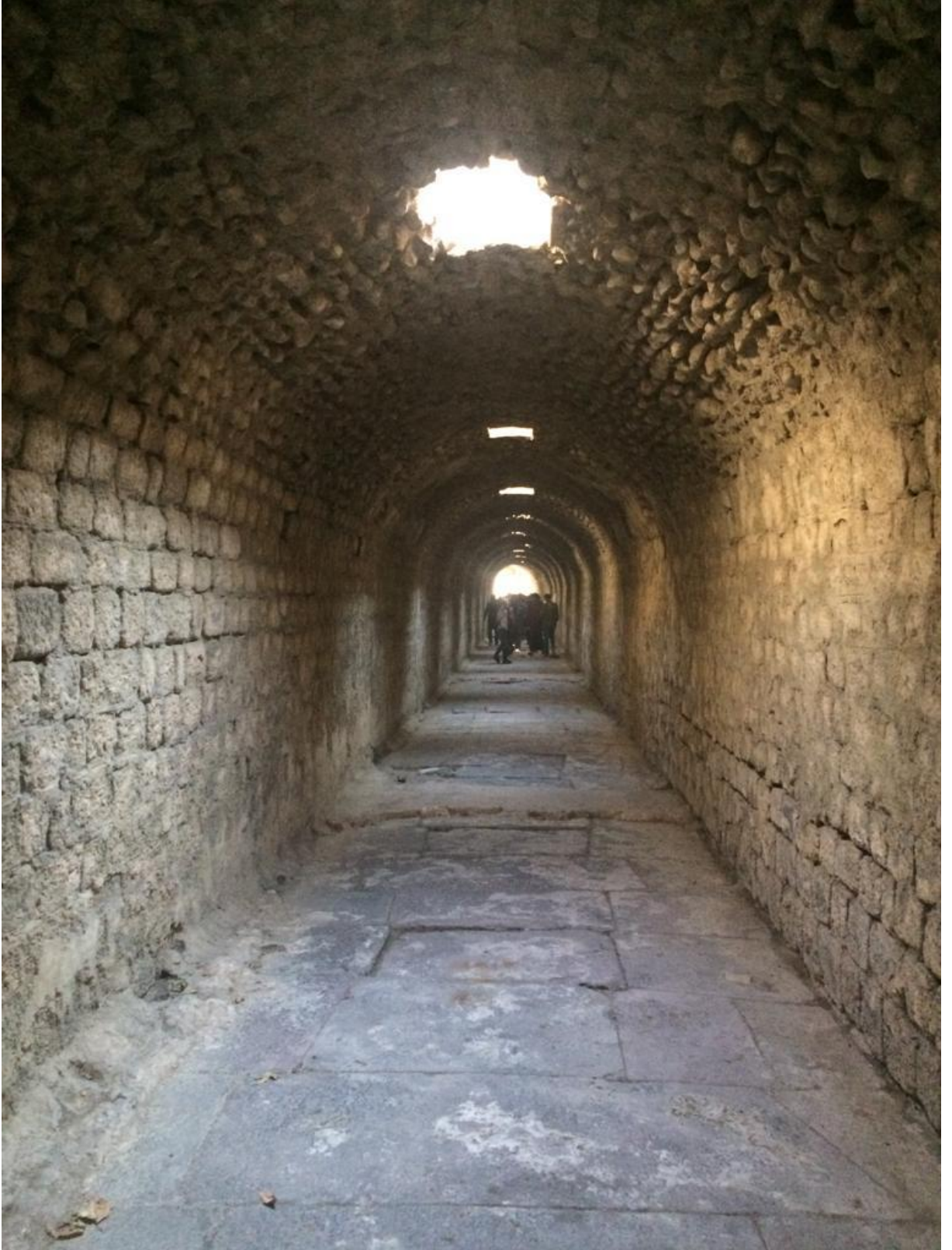
Asklepion'a herkes alınmazdı. Önce bir tıaj uygulaması olurdu. Asklepion'un giriş bölümü olan "propylon" avlusuna hasta adayları alınır ve burada görülecek tedavilerle iyileşeceğine inanılırsa hastaneye kabul edilirdi.

Asklepion'un Romalılar döneminde yaptırılan Giriş bölümünde "**Ölüler Giremez**" yazısı asılıydı.

Bu tedavi uygulamalarında şifanın sağlık tanrısı olan Asklepios'tan geldiğine inanılıyordu ve iyileşenler onun için sunak taşlarına teşekkür yazıları yazıyor ve hediyeler sunuyordu. Bu yazıları Asklepion'un girişinde görmek mümkündür (Ahmet Girgin; Akça & Uzel, 2018).

Resim 7. Asklepion Girişinde yer alan, iyileşenlerin teşekkür yazılarına örnekler (7 Kasım 2018)

Resim 8. Kryptoporiktus (yeraltı geçidi), Asklepion'da uyku odalarıyla tedavi binasını birbirine bağlıyordu (7 Kasım 2018)

Asklepion yalnızca bir sağlık kurumu değildi, sadece bir hastane veya tıp okulu olmaktan çok daha fazlasıydı.

Aynı zamanda kamusal ve dinsel bir kutsal alandı. Herkese açıktı.

8. Sağlık Tanrısı Asklepios Hakkında:

Zeus'un oğlu Kahinlerin Tanrısı, Güneş Tanrısı **APOLLON**'un,

Bir nimf (su ve denizi dolduran dişi tanrısal varlıklar) olan **KORONIS**'ten olma çocuğudur.

Ancak KORONIS hamile iken Arkadia'dan gelen bir yabancı (insan) ile birlikte olur.

Apollon bu durumu habercisi olan bir KARGA'dan öğrenir.

APOLLO ikizi olan kız kardeşi Ay Tanrıçası ARTEMIS'ten KORONIS'i öldürmesini ister.

KORONIS, Demirciler Tanrısı Hephaistos'un yaktığı ateşte yakılarak öldürülecektir.

APOLLON bu sırada kendi çocuğunu hatırlar. Alevlerin arasından KORONIS'in

karnını yarararak çocuğunu kurtarır. (Pausanias'ın anlatımında çocuğu kurtarıp

Apollon'a getiren Hermes'tir).

Bu çocuk ASKLEPIOS'tur.

Apollon, çocuğu bir Kentaur (Yarı at yarı insan) olan **KHERION**'a eğitmesi için teslim eder. Kherion Magnesia'lıdır (Manisa).

Asklepios, cerrahi ve bitkilerle tedavi bilimlerinin kurucusu Kherion'dan hem hekimlik sanatını hem de diğer sanat ve bilimleri öğrenir.

Aklepios'un doğum yeri Yunanistan'da, Arkadia Bölgesi ve burada Epidauros denilen yer olarak işaret edilir. **İlk Asklepion Teselya'da inşa edilmiştir. Ardından Epidauros Asklepionu ün salmıştır. Bergama Asklepion'u ve diğer Asklepionlar daha sonra inşa edilmiştir.**

Asklepios, Homeros'un İlyada'sına göre Truva Savaşı'nda anılır. Homeros, bu savaşta ondan, hekim olan **Makhaon** ve **Podalairos**'un kusursuz hekim babası olarak bahseder.

Hesiodos'un anlatımına göre: Asklepios'un başarılı hekimliği, hatta ölüleri dahi diriltmesi yeraltı tanrısı HADES'i kızdırır. Ölüler diyarında ölü olan insan ruhu azalmaktadır. Hades, onu Zeus'a şikayet eder.

Zeus bir yıldırım göndererek Apollon'un oğlu Asklepios'u öldürür.

Apollo bu duruma çok öfkelenir. Apollo da intikam almak için Zeus'a yıldırımlarını sunan Kiklopları (tek gözlü devler) öldürür.

Apollo'nun isteğiyle Zeus'un Asklepios'u gökyüzüne **bir Ophiucus yıldız takımı (Yılanca takımıyıldızı)** olarak yerleştirdiğine inanılır.

Asklepios Ailesi:

Epione: Kos Kralı Merops'un kızıdır. Asklepios'un karısıdır. İlyada'da adı geçen hekimler Makhaon ve Podalerios'un annesidir.

Ayrıca Akeso, Panakea, Iaso, Aigle ve Hygieia onun Asklepios'tan kızlarıdır.

Telesphoros ise oğullarıdır.

Akeso: Hastalıkların iyileşme sürecinin bir parçası olan tanrıça.

Panakeia: Tam şifa, tam iyileşme tanrıçası.

Iaso: İlaç, iyileşme ve çare tanrıçası.

Aigle (Aegle): Güneş ve ay ışığı anlamına gelir. Mutluluk ve sağlık saçan bir tanrıçadır.

Telesphoros:

Bergamalıdır. Bir tunik giyer. Başlığı bir Frigya şapkasıdır. Gelişmemiş bir çocuk (cüce?) olarak tasvir edilir. İyileşme sürecini temsil eden NEKAHAT Tanrısı'dır.

Adının anlamı: «Bütünleyen, tamamlayan, aydınlanmaya yardımcı» şeklindedir.

Mısır Tanrısı Horus'un çocuk hali olarak tanımlanan Harpokrates'ten Yunan Mitolojisine uyarlama olduğu iddia edilir.

... Ve HYGIEIA:

Lekesiz ve şanlı gibi sıfatlara sahiptir. Adının anlamı «Sağlıklı bir yaşam için yapılan faaliyetlerin ve alınan önlemlerin tümü» şeklindedir.

HALK SAĞLIĞI'nın, KORUYUCU TIBBIN Tanrıçasıdır (Adnan Sarıoğlu & Nilgün Ustura; Kemal Kaya; Akça & Uzel, 2018).

9. Sonuç:

Bergama Asklepion'u tıp tarihi için önemlidir ve İKÇÜ Tıp Fakültesi'nin eğitimi için büyük bir şanstır. Tıp tarihinin büyük ismi Galen Bergamalı'dır ve Bergama ile Çiğli

arası sadece 92,7 km'dir (1 saatlik yol). İKÇÜ Dönem 1 öğrencileri için Bergama Asklepion ziyaretleri devam edecektir.

Kaynaklar:

1. Ahmet Girgin. Hipokrat ve Galen. Felsefe Taşı Düşünce Platformu. <http://www.felsefesi.org/hipokrat-ve-galen-2/> (Erişim: 27.10.2019).
2. Adnan Sarıoğlu & Nilgün Ustura. Asklepion'a Ölüm Giremez. <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/kultur-turizmi/1226-asklepion-a-olum-giremez> (Erişim: 27.10.2019).
3. İKÇÜ Tıp Fakültesi Ders Programları. <https://tip.ikcu.edu.tr/S/17098/2019-2020-ders-programlari> (Erişim: 14.09.2020).
4. İKÇÜ Tıp Fakültesi Tarihçe <https://tip.ikcu.edu.tr/S/13395/tarihce#:~:text=%C4%B0zmir%20K%C3%A2tip%20%C3%87elebi%20%C3%9Cniversitesi%20T%C4%B1p,Yap%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Kanun%E2%80%9D%20h%C3%BCkm%C3%BCnce%20kurulmu%C5%9Ftur>. (Erişim: 14.09.2020).
5. Kemal Kaya. Ölümün Girmesinin Yasak Olduğu Yer. Bergama Asklepion. <https://yoldaolmak.com/asklepion-bergama.html> (Erişim: 27.10.2019).
6. Tamer Akça & İlter Uzel. (Nisan, 2018) Bergama Askepionu (Antik Tıbbın Anıtsal Sağlık Kurumu). Birinci Baskı, İzmir.